

**FRANSIZ BESTECİ MAURICE RAVEL'İN
KURMACA ve GERÇEKLİK ARASINDA GİDİP
GELEN YAŞAM ÖYKÜSÜ: JEAN ECHENOZ'UN
RAVEL'İ**

Tülin KARTAL GÜNGÖR¹

Öz: Yaşamöyküsü, sanat ve yazın tarihi boyunca hem anlatı türü olma özelliği hem de sinema, tiyatro gibi farklı sanat dallarına uygulanabilirliği açısından etkili anlatı türlerinden biri olmuştur. Ancak tarih, sanat hatta bilim gibi birçok kavramın gerçekliğinin sorgulandığı postmodern çağda, yaşamöyküsünün gerçek ve kurgu arasında gidip gelen belirsiz bir alana doğru evirildiği görülür. Yapıtlarında genellikle polisiye, macera ve kara roman gibi türleri tek bir potada eriterek melez bir tür ortaya koyan çağdaş Fransız edebiyatı yazarlarından Jean Echenoz, ünlü besteci Maurice Ravel'in yaşamından yola çıkarak yazdığı *Ravel* adlı romanla birlikte kurmaca yaşam öykülerine yönelir ve iki yıl arayla üç kurmaca yaşam öyküsü yayımlar. Echenoz, müzisyen Ravel'in yaşamına dair birçok unsura yer verdiği *Ravel* adlı romanda, sanatçının kişiliği ile özdeşleşmiş pek çok özelliği aktarır: Ravel'in çok sigara içmesi, uykusuzlukları, aşırı detaycılığı, kıyafetlerine gösterdiği özen, deniz aşırı ülkelere yaptığı seyahatler, ilişkileri, geçirdiği trafik kazası ve rahatsızlıkları. Yazar, ünlü besteci Ravel'in yaşamına dair bazı gerçek unsurları kullanmasına rağmen, bu yapıtın pek çok kurgusal özellik barındırdığını belirtmek gerekir. Bu çalışmada, Jean Echenoz'un *Ravel* adlı yapıtında ünlü besteci Maurice Ravel'i nasıl yansıttığı, yazarın, gerçek ile kurgu arasındaki ince çizgiyi korumaya çalışarak nasıl bir kurmaca yapıt ortaya koyduğu incelenmiştir. Geleneksel yaşamöyküsü ve kurmaca yaşamöyküsü arasındaki farklara dikkat çekilen ve karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınan çalışma, yazarın romanının yapısını nasıl kahramanın kişilik özellikleriyle bütünleştirdiğini göstermesi açısından ilginçtir.

Anahtar Sözcükler: Echenoz, Ravel, Kurmaca, Yaşamöyküsü.

**FICTION AND BIOGRAPHY OF FRENCH COMPOSER
MAURICE RAVEL**

Abstract: Biography has been one of the effective narrative instruments in terms of its applicability to different kinds of arts

¹ Öğr. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü.
tulingungor@gazi.edu.tr

such as cinema, theater and both being a narrative type throughout the history of art and literature. However, in the postmodern era where the reality of many concepts such as history, art and even science is questioned, it can be seen that the biography has evolved into an indefinite field that moves between reality and fiction. In his works, Jean Echenoz, a master of contemporary French literature, often reveals a hybrid genre by dissolving genres such as crime, adventure and black novels in a single pot, leads from the life of the famous composer Maurice Ravel to a fictional life story with the novel *Ravel*. In Echenoz's novel, there are many elements about the life of musician Ravel. Many features associated with Ravel's personality are reflected in the novel. For example, Ravel's sleeplessness, excessive detail, attention to his clothes, travels to overseas countries, his relationship with Stravinsky, unfortunate traffic accidents and disturbances can be counted. Although the author uses many elements of Ravel's life, it should be noted that this work has many fictional features. In this work, we will try to show how the author reflects the famous composer Maurice Ravel and shows a fiction work by preserving the fine line between reality and fiction. It will also show how the author integrates the novel's structure with the personality traits of the novel hero.

Keywords: Echenoz, Ravel, Biofiction, Biography, Fiction.

Giriş

Yaşamöyküsü, tarih boyunca hem anlatı türü olma özelliği, hem de sinema, tiyatro gibi farklı sanat dallarına uygulanabilirliği açısından etkili anlatı araçlarından biri olmuştur. Ancak günümüz postmodern dünyasında, tarih, sanat hatta bilim gibi birçok kavramın gerçekliğinin sorgulandığı bir dönemde, yaşamöyküsünün gerçek ve kurgu arasında gidip gelen belirsiz bir alana doğru evirildiği görülür. Birey algısındaki değişim, bu türün dönüşüme uğrayıp çoklu bir yapı sergilemesine neden olmuştur. Günümüzde yaşamöyküsünü çağdaş yazının tartışmalı alanlarından biri konumuna getiren nedenler arasında, zaman kavramının sorunsallaştırılması, bilinç ile bilinçdışının karmaşık yapısı ve gerçek ile kurgu arasındaki karışıklığın ince bir çizgiyle ayrılıyor olması gibi birçok etken sıralanabilir. Yeni kurgusal yaşamöyküsü anlayışı, metin, özne ve yazar düzleminde ele alınacak olursa, bu anlatıların gerçek ile kurgunun iç içe geçtiği ve birbirini yeniden ürettiği kaygan bir zemine oturtulduğu görülür. Yaşamöyküsünde kurgunun nerde başlayıp nerde bittiği, yazarın bu üretim sürecinde nerede ve nasıl konumlanması gerektiği gibi unsurlara açıklık getirmeye çalışan yazın dünyası, bu konuyla ilgili birçok farklı bakış açısı geliştirmiştir. Örneğin, 1984 yılında yayınlanan *Yaşamöyküsü ve Kurgu* adlı yapıtında Ira Bruce Nadal:“Yaşamöyküsünde

gerekli gerçeğin boyutu nedir? Yaşamöyküsü yazarının yazınsal ya da estetik dürtüsünü engelleme derecesi ne olmalıdır? Teması ve şablonuna uygun gerçekleri yaşamöyküsü yazarı ne derecede değiştirebilir?"(Nadal, 1984,s.5) gibi yeni yaşamöyküsü anlayışına yönelik sorulara cevap bulmaya çalışır. Marcel Schwob ise *Düşsel Yaşamlar* adlı yapıtında, yaşamöyküsüne bambaşka bir açıdan yaklaşır ve yaşamöyküsü yazarının sanatının, yaptığı seçmede yattığını ve bunun bir sezgi işi olduğunu vurgular. Ona göre, "doğruya ulaşmak için kafa yormak gerekmez, gerekli olan, insan özelliklerinin oluşturduğu kaostan bir kişilik yaratmaktır. Leibniz'in, "Tanrı dünyayı yaratmak için, olabilecek olanın içinden en iyisini seçti" sözünden yola çıkarak yaşamöyküsü yazarının da bu yaratım sürecinde sezgilerine güvenerek benzersiz olanı seçmeyi bileceğini vurgular" (Schwob, 2010 ,s.104).

1. Yaşam Öyküsü ve Kurmaca Yaşam Öyküsü

Her sanat ve edebiyat yapıtının içinde bulunduğu dönem ve toplumu yansıttığı dikkate alınır, son elli yıldır postmodern düşüncenin etkisinde olan Fransız yazınında, türlerin birbirine karışarak melez bir yapıya büründüğü hatta dağıldığı gözlemlenmektedir. Bu yeni eğilim, yaşamöyküsü türünü de etkilemiş, yaşam öyküleri ile kurmaca yapıtlar iç içe geçmiştir. Böylece yaşamöyküsü, tek başına bir yaşamın gerçekliğinden sorumlu tutulabilecek benzersiz bir tür olmayı bırakmış, bunun yerine içinde ciddi miktarda kurgu barındıran yaşamsal öyküleri tanımlamak için kullanılan kurmaca yaşamöyküsü adlı verilen melez türe yönelmiştir. Milan Kundera 'nın *Roman Sanatı* adlı yapıtında belirttiği gibi, "tek bir gerçek üzerine dayalı dünya ile romanın çok katmanlı ve görece dünyası birbirinden tamamen farklı bir hamurdan yoğrulmuştur. Totaliter gerçek göreceliği, kuşkuyu, sorgulamayı tanımaz ve bu yüzden romanın ruhu ile uyuşmaz" (Kundera,1986,s.25). Bu açıdan bakıldığında, yeni biyografi türünün göreceli ve belirsizlikler barındırdığı ölçüde roman ruhuna yaklaştığı, onun bir parçası olduğu söylenebilir. Alexandre Gefen, kurmaca yaşamöykülerinin tarihine değindiği yazısında, "günümüzde kurgusal yaşamöykülerinin, yirminci yüzyılın sonlarında görülen yoğun estetik eğilim belirtileri gösterdiğini, farklılıklar düşüncesi ve hafızanın işlevi gibi karşıt iki itki arasında hırpalan bir kültürün ayrıcalıklı edebi ifadesi anlamına gelmiş olduğunu" belirtir ve bu durumu "özneye dönüş" (Gefen, 2004: 305) olarak nitelendirir. Ancak özneye olan bu ilgiyi, "sadece anlatı kimliğine ve gündelik hayatı gözlemlemeye daha yatkın olan, etnik mesafeyi koruyan, postmodernizmin bilginin ve varlıkbilimsel oyunların yönlendirilmesi tadındaki bir yakınlık" (Gefen,2004: 305) olarak ifade eder.

Kurmaca yaşamöyküsü yazarlarının bir yaşamı ya da yaşanmışlığı yapıtlarında yeniden ele alma istekleri, onların geleneksel yaşamöyküsü yazarlarında görülen kişiler üzerinde ikna edici bir egemenlik kurma arzusu ya da belgelerden yola çıkarak bu türü meşru kılma isteğinden kaynaklanmaz. Yazarlar, her ne kadar yapıtlarında yaşanmışlıkları anlatıyor olsalar da, artık "*romanı, yanlış bir anlayışla ciddiye almak, onun hayalî olduğunu bazen unutup onu, bir itiraf, gerçeğin hikâyesi, bir hayatın ve devrin tarihi olarak görmek, bir belge, bir tarihçe olarak kabul etmek*" (Waren, 1983, s.290) mümkün değildir. Umberto Eco'nun belirttiği gibi, "hayal ürünü olayların, kişilerin, mekânların, göndermede buldukları gerçek dünyaya bütünüyle uymasını beklemek aşırıya gitmek olur"(Eco,1996,s.89). Araştırmalardan elde edinilen bilgilere dayanılarak yazılan yaşamöyküsel ve özyaşamöyküsel romanlarda gösterilen gerçeklikler bile, yazarın zihinsel, kültürel bilgi birikiminden hareket ederek ve onun bakış açısıyla aktarıldığı için kişiden kişiye değişebilen gerçeklikler olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle yazar, yaşamöyküsel romanlarda kaçınılmaz olarak hayal ve kurguya başvurmak zorundadır. Tekcan'ın belirttiği gibi,

"Hiçbir çağdaş biyografi yazarı yazdığı biyografinin eksiksiz, tam bir yaşamöyküsü olabileceği inancında değildir, olamaz. Yine de önünde iki seçenek vardır. İlki eldeki malzemeyle klasik tarzda diyebileceğimiz, başı, ortası, sonu olan bir yaşamöyküsü anlatmaktır ve bu hala günümüzde biyografinin en yaygın şeklidir. İkincisi ise biyografi yazımının imkânsızlıkları üzerine kafa yoran, içinde birden fazla öykü, yaklaşım barındıran meta-biyografiye yönelmektir. Meta-biyografi türün içinde yeni bir arayışın ürünüdür" (Tekcan, ss.155-156).

Kurmaca yaşam öykülerini geleneksel yaşam öykülerinden ayıran bir diğer özellik ise, artık anlatının süredizinsel düzende verilen yaşam çizgisini izlemek zorunda olmamasıdır. Yazar, ele aldığı kişi veya olaylarda, karakterin özelliklerini en iyi yansıtan anları vurgulamayı tercih edebilir. Hatta bu anların sıralamasıyla oynayarak, kurgu ile gerçeğin ölçüsünü, yerini, zamanlamasını ayarlamak gibi büyük bir özgürlüğe sahip olur. Kurgunun eyleminin bir parçası haline geldiği bu melez türde, bir yandan yaşamı aktarılmak istenen kişinin tanınması sağlanırken, öte yandan yazarın yarattığı içeriğe dair şüphe korunur. Böylece geçmişin ve bireyin salt gerçekliğe dayanmadığı anlatı dünyasında, her şey bir dil oyununa dönüşür.

Kurmaca yaşam öyküsü türünde yapıtlar veren Jean Echenoz, yaşam öyküsünü kaleme aldığı kişilerin taşıdıkları özelliklerden ve onların kargaşalarından bambaşka kişilikler yaratarak bu türün sınırlarını olabildiğince zorlar. Okurlarını cesurca, uzak ve en tekinsiz alanlara

doğru çeker. Yazarın yapıtları incelendiğinde, karşı karşıya kalınan gerçekliğe karşı büyük bir direnç gösterdiği söylenebilir. Yazarın en çarpıcı özelliği, metnin anlatısını olabildiğince gerçeklikten uzaklaştırarak sunmak ve okura serbest çağrışımlar yapma imkânı tanımaktır. Yazar, gerçeklik konusundaki düşüncelerini,

"gerçekliği öylece olduğu gibi alıp kucaklayamam; onu daha çok bir pencere camı aracılığı ile okşamayı tercih ederim. Bana öyle geliyor ki, şeylere ne kadar az yaklaşırsam onlara daha çok yaklaştığımı hissediyorum"(Echenoz, 2007, s.9.1) şeklinde ifade eder.

Onun tanımladığı gerçeklik, göndermeler dünyasındaki güçlü kaynaklarını inkâr etmez ama kurgu ve oyunsallıkla daha da güçlenir. Yazarın, parçalanmış, başı sonu belli olmayan ve neden sonuç ilişkisine dayanmayan kurgusal yaşamöyküleri, okurun da içine çekildiği bir oyunsallıkla aktarılır. Jean Echenoz ikişer yıl arayla birbiri ardına kurmaca yaşamöyküsü türünde üç roman üçlemesi yazar. *Ravel*, *Koşmak* ve *Şimşekler* yazarın kurmaca yaşamöyküleri türünde yazdığı romanlar arasındadır. Bu üç karakterin ortak özellikleri her birinin kendi alanlarında birer dâhi olmalarıdır. *Ravel* müzik dünyasının, *Koşmak* romanının kahramanı Emil Zatopek kendine has koşu üslubu ile spor dünyasının, *Şimşekler*'in kahramanı Nikola Tesla ise bilim dünyasının dâhileridir. Deha ile yetenek arasında kuşkusuz önemli farklar vardır. Michel Tournier, *Düşüncelerin Aynası* adlı yapıtında, bu iki kavram arasındaki farka dikkat çeker ve yetenekli insanın bir sanatçı olabileceğini, resim, müzik besteler, şiirler ya da romanlar yazabileceğini ve bu türdeki yapıtlarının en önemli özelliğinin halkın onları beğenmesi olduğuna vurgu yapar. (Tournier,2017,s.84) Ona göre;

"yetenekli insan hoşça gitmeyi bilir ve hem ün hem para kazanır. Ancak bu birtakım tehlikeleri de beraberinde getirir. Yetenekli insan kitleleri gözeterek ve kitlelerin dayatmasıyla çalışma tehlikesi içindedir. Dahi insan ise bunun tersine, kitleye aldırmandan yaratır. Neredeyse her zaman, akıntıya karşı kürek çeker. Yapıtları genelde ya reddedilir ya da kendilerini üstünlükleriyle kabul ettirirler. Gelecek onundur, ama şimdiki zaman onu reddeder, kimi zamanda bunu öyle sert bir biçimde yapar ki bu yüzden yaşamını yitirir." (Tournier,2017,s.85).

Bu tür sanatçılara örnek olarak "kendi zamanında hiç de anlaşılmamış hatta çok kötü davranılmış olan Van Gogh'u gösterir" (s.85) Bu açıdan bakıldığında, 20. yüzyılın en önemli bestecilerinden biri kabul edilen Fransız besteci Ravel, müzik dilindeki buluşları ve yenilikleriyle dönemini etkilemeyi başarabilmiş bugün bile en iyi besteciler arasında sayılan bir müzik dehasıdır. Sanatçının yaşam öyküsü ve yapıtları incelediğinde dönemin müzik eleştirmenleri tarafından farklı

yorumlandığı, kendine ait üslubuyla adından çok söz ettirdiği kimi zaman da eleştirildiği görülür. Jean Echenoz yaşam öyküleri kahramanlarını kurgularken özellikle onların tutarsız kişiliklerini ve zayıflıklarını kullanır ve bu karşıtlıkları metnin merkezine yerleştirir. İnsanın sadece tutarlı eylemlerinden ibaret olmadığını, her insanın içinde onu iyiye -kötüye, doğruya- yanlışa yönelten karşıtlıklar olduğunu göstermeye çalışan yazar, insanı anlama ve insan doğasının karmaşık yapısını sorgulama çabası içindedir. Echenoz'un yapıtlarında gerçek olaylardan çok, bunların algılanma şekilleri, söylemler ve kültürel hafızanın harekete geçirilmesi önem kazanır.

2. Ravel'de Kurmaca ve Gerçeklik

Yazarın 2006 yılında kaleme aldığı *Ravel*, ünlü Fransız besteci ve müzisyen Maurice Ravel'in son on yılının (1875-1937) anlatıldığı kurgusal yaşam öyküsüdür. Yazar, bu yapıtla birlikte, polisiye ve macera romanlarına bir süre ara verip kurmaca yaşamöyküsü türüne yönelir. Bu yöneliş arzusunu bir röportajında şöyle açıklar:

"Piyano'dan sonra, şimdiye kadar hep kurmaca romanlar yazmış olmak beni biraz rahatsız etti. Bu duygudan kurtulmak hep günümüzde geçen romanlarımın dışında çıkıp, iki dünya savaşı sırasında geçen bir hikayeyi konu alan bir yapıt kaleme almayı arzuladım. Bu yapıtın gerçek büyük kişilerin arka planını ve saklı görünümünü anlatan kurgusal bir yapıt olmasını istedim. Aklıma hemen Maurice Ravel geldi. Hep yaptığım gibi belgeleri ve ikincil kişileri araştırdım. Müziğini ve evini iyi biliyordum, onunla ilgili ne bulduysam okudum. Bu kitabı yazmak korkunç derecede zordu çünkü hem yaşamöyküsünün konusuna sadık kalmalıyım, hem de kendime gözetim altında tutulmuş bir özgürlük alanı oluşturmalıyım." (Echenoz, 2017)

Yazmakta en çok zorlandığı iki kitabın *Cherokee* ve *Ravel* olduğunu belirten yazar, bir karakteri tek bir kitaba yerleştirmenin zorluğuna ve karmaşıklığına dikkat çeker. Karakter çeşitliliği ile daha dizemli şeyler yapılabileceğini belirten Echenoz, "kendisini en çok ilgilendiren şeyin ise o yapıttaki ses ve ses boyutu" (Echenoz, 2017) olduğunu söyler. Yazarın kurgusal yaşam öykülerini yazacağı kahramanları seçerken en çok dikkat ettiği şeylerden biri, o karakterin belirsizlikler ve karşıtlıklar içeren ruhsal ve fiziksel dünyalarıdır. Yazarın kendisinin de itiraf ettiği gibi, Ravel karakterini seçmesinin nedeni onun kişiliğinin birbirine tezat ilginç karşıtlıklardan oluşuyor olmasındandır:

"Beni onunla ilgilenmeye iten sebeplerden biri onun hem kişiliğindeki hem de hayatındaki çelişkili olayların sayısının çokluğudur. [...] Öyle ki, onun müziğine olan hayranlığımın yanı sıra kısacık yaşamına bu kadar

karşılıklar ve muammaları sığdırmış olması bende bu karakteri yeniden yapılandırma düşüncesini cazip hale getirdi" (Echenoz,2010) der.

Echenoz'un romanında müzisyen Ravel'in yaşamına dair birçok unsura yer verdiği ve onun kişiliği ile özdeşleşmiş pek çok özelliği yapıtına aktardığı görülür. Bunlar arasında Ravel'in çok sigara içmesi, uykusuzlukları, aşırı detaycılığı, kıyafetlerine gösterdiği özen, boyalı ayakkabıları, deniz aşırı ülkelere seyahatleri, Stravinsky ile olan ilişkisi, geçirdiği talihsiz trafik kazası ve rahatsızlıklar gibi birçok yaşanmışlıklar sayılabilir. Yapıtta ünlü bestecinin yaşamını zarif bir şekilde tasvir eden yazarın, roman boyunca onun çoğunlukla soyadını kullandığı, sadece *Bolero* adlı bestenin başarıyla tamamlandığı bölümde Maurice ön adını kullandığı görülür. Yazar, Ravel'in yaşamına dair pek çok unsuru kullanmasına rağmen bu yapıtın pek çok kurgusal özellik barındırdığını belirtmek gerekir.

Roman, " *Kimi kez banyodan çıktığımızı pişman oluruz*" (s.5) gibi sıradan ve günlük bir eylemin ilginç bir tanımlaması ve banyonun ana rahmini andıran yatıştırıcı özelliğinden bahsedilerek açılır. Bu açılış cümlesi bize, kahramanının zamanının büyük bir bölümünü bir banyo küvetine uzanıp kafa dinleyerek geçiren ve kendisini en iyi hissettiği tek yer banyo olan Jean Philippe Toussaint 'un *Banyo* romanını anımsatır. Dolaylı yollardan bu romana gönderme yapan Echenoz'un diğer romanlarında da sık sık banyo temasını işlediği ve kahramanlarının genellikle müzik ve banyo ile rahatlamaya çalıştıkları görülür. Banyonun rahatlatıcı etkisinden bahseden anlatıcının,

"Küvetin içinde boyuna kadar suya gömülü kalmak, sonsuza kadar değil elbette ama saatler boyu, biraz su akıtmak için sağ ayakla zaman zaman musluğu açıp su ısısını ayarlayarak ana rahmi gibi bir atmosfer sağlamak daha iyi"(s.5)

ifadesi ile, yazarın, ayrıntı ve alayı elden bırakmadan bu günlük hazzı nasıl zekice tanımladığına tanık olunur. Cümledeki "*sonsuza kadar değil elbette*" ifadesi kısmen *Banyo* romanına anıştırma yapar.

Echenoz'un neredeyse tüm romanlarında görülen banyo izleği, roman kahramanlarını yaşamın acı gerçeklerinden uzaklaştıran bir sığınak işlevi görür. *Düşüncelerin Aynası* adlı yapıtında Michel Tournier de banyo teknesini anne karnının ılık, hoş, koruyucu özelliğiyle özdeşleştirir ve banyodan çıkmanın ve hayatın akışına dönmenin sancısını şöyle açıklar: "*Banyodan çıkma deneyimini sıkıntıyla geciktirirsiniz, tıpkı sizi zeminin sert ve soğuk döşemesinin üstünde çıplak, yumuşacık ve tir tir titrer duruma sokacak amansız bir doğum gibi*"(Tournier,2017,s.35).

Romanda banyodan çıkmak istemeyen Ravel birkaç saat içinde Le Havre'e gidecek ve buradan uzun bir turne için Amerika'ya devam edecektir. Romanda genel olarak Ravel'in alışkanlıklarını ve yaşam biçimini ayrıntılı olarak aktaran yazarın, onu bir yandan şık bir şekilde giyinmeyi seven, ayrıntılara ve dış görünüşüne aşırı derecede önem veren gösteriş meraklısı bir adam öte yandan evinde çok sıkılan, pek konuşmayı sevmeyen, çok sigara içen yalnız bir adam olarak çizdiği görülür. Yazar özellikle onun kişiliğindeki zıtlıkları, huysuzlukları ve takıntıları kurgusal malzeme olarak kullanmıştır. Onun kılık kıyafet ve dış görünüşe verdiği abartılı özeni ve takıntıları roman boyunca alaycı bir şekilde aktaran yazar, örneğin, onun banyodan çıktıktan sonra yaptığı hazırlığı şöyle aktarır:

"Ravel, küvetinden zar zor çıkıyor, sonra kurulanıp nadir bulunur sedef rengindeki bornozuna sarılıp katlanır fırçasıyla dişlerini yıkıyor, tek kılı bile ihmal etmeden tıraş oluyor, tek bir çizgiyi bile ihmal etmeden taranıyor, kaşında gece boyunca anten gibi büyümüş inatçı bir kılı çekiyor. Sonra, tuvalet masası üstünden, saç fırçaları, fildişi taraklar ve parfüm şişeleri arasında duran, timsah desenli özel seçim koyun derisinden ve içi kapitone saten, şık bir manikür çantasını alıyor, sıcak suyun verdiği yumuşaklıktan yararlanıp tırnaklarını istediği uzunlukta, acıtmadan kesiyor"(ss.5-6).

Echenoz, Ravel'in takıntılı ve ayrıntıçı kişiliğini tıpkı sanatçının kendisi gibi, metinde özenle seçilmiş sözcük ve ayrıntılarla öylesine güzel ifade eder ki, okur bu kahramanla yüzleşmeye ve onun sıra dışı dünyasına girmeye hazır hale gelir. Yazar rolünü üstlenen anlatıcı, elli iki yaşında ve şöhretinin doruğunda olduğunu belirttiği Ravel'in fiziksel ve ruhsal görünümünü tüm detayları ve özenle seçilmiş sözcüklerle sanki bir portre çiziyormuş gibi yansıtır:

"Sinekkaıdı tıraşlı keskin yüzü, ince uzun burnu iki üçgen dikey çiziyor. Kapkara, canlı, endişeli bakışlar, kalın kaşlar, geniş alnını meydana çıkaran geriye yapışmış saçları, ince dudaklar, memersiz kepece kulaklar, soluk ten. Zarif mesafeli bir tavır, seçkin bir sadelik, buz gibi bir nezaket, hiç geveze denilemez, kuru bir adam , ama şık, yirmi dört saat iki dirhem bir çekirdek"(s.12).

Kimi zaman abartılarak aktarılan bu gösteriş ve şıklık düşkünlüğü kurgunun bir parçası olarak her fırsatta farklı bir olayda tekrarlanır. Örneğin, Ravel'in yolculuğa çıkmadan iki gün önceden bir valiz alayının Paris'e sevk edildiği (s.6), yirmi beş yatak kıyafetinden birini açtığı"(s.17), modanın öncüsü ve Fransa' da beyaz giyinebilen ilk kişi olduğu (s.14) gibi birçok abartılı davranış roman da kendisine yer bularak yapıtın merkezine yerleşir. Konsere rugan ayakkabıları olmadan

çıkmayan, şef Toscanini ile kompozisyonlarının temposu konusunda anlaşmazlıklar yaşayan, Wittgenstein'a tercümanların köle olduğunu söyleyen roman kahramanının huysuzlukları roman boyunca devam eder. Ravel'in karışıklıklarla dolu gizemli dünyasını alaycı ifadelerle süsleyen yazarın, örneğin onun askere alınışıyla ilgili bölümde durum alaysılamasına başvurduğu görülür:

"14'te, onu pek narın bulduklarını hoyratça belirterek her türlü askerlik hizmetinden muaf tutmuş olsalar bile, gerçekten askere gitmek istemiş, geri dönüp askerlik şubesindekilere kilosunun tam da havacılık sınıfında askerlik yapması için biçilmiş kaftan olduğunu söylemişti. Sürekli ısrar eder ve sonunda, " konvoy şoförü olarak, ağır vasıta sınıfına almaktan daha iyisi gelmemişti akıllarına. İşte böylece bir gün devasa bir askeri kamyonun, kocaman bir direksiyona iyi kötü yapışmış mavi kaputlu küçük bir şekille birlikte Champs-Elysées Bulvarından indiğini görmüştük, fil üstünde bir fare" (s.20).

Yazarın genel olarak yapıtlarında, daha çok markalara, uzamlara, tarihsel kesitlere, kişilere ve genel siyasal eğilimlere göndermeler yaptığı görülür ve bu göndermeleri anlayıp araştırmak okura bırakılır.

Ravel'de yazarın kendine özgü üslubuyla yaptığı benzetmeler onun hayal gücünün genişliğini ve yapıtın anıştırmaya açık bir roman olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Anıştırma, "bir metne, bir düşünceye, bir şeye doğrudan belirtmeden sezdirim yoluyla gönderme yapılmasıdır" (Aktulum, 2011, s.109) Anıştırma okurun hatırlama yetisini hedef olarak belleğine seslenir. "Bir sözcükle iki şey gösteren yazar, anıştırmada eğretileme yoluyla iki düşünceyi, iki dili, iki türü, iki metni,iki yazarı, iki dönemi, hem bağlar hem de yakınlaştırır. Böylece metinlerarası ilişki devinim içinde süreklilik kazanır."(Eliuz, 2016: 132) Ancak *Ravel*'de rastlanan anıştırmalar metinsel anıştırmadan çok izleksel kişisel ve kültürel anıştırmalardır. Örneğin, Ravel'in kısa boylu fiziksel yapısını Faulkner ile özdeşleştirdiği bölüm ilginçtir:

"Temel özelliği, başının bedenine göre daha büyük görülmesine neden olan ve ona acı veren boyuydu. Bir altmış boy, kırk beş kilo, yetmiş yedi santim göğüs ölçüsüyle Ravel bir jokey görünüşüne sahipti, yani o dönemde iki şehir arasında -Oxford -Misisipi ile New Orleans -iki kitap – Mosquitoes (Sivrisinekler) ile Sartoris-ve iki viski Jack Daniels ile Jack Daniels arasında gidip gelen Wiliam Faulkner ölçülerinde"(s.12).

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, yazarın, bir kişiyi betimlemek üzere kurulmuş olan tek bir cümleye nasıl iki farklı kültürü, kişiyi, eseri ve uzamı sığdırdığına bakılacak olursa, onun sözcükleri ne kadar ciddiye aldığı, yerinde ve ustaca kullandığı görülecektir. Yine başka bir bölümde Echenoz Ravel'in suskun yapısını ünlü yazar Conrad'la özdeşleştirir:

"Ravel de tıpkı Conrad gibi konuşkan olmadığından sohbetleri çöl kuruluğunda geçti denebilir, birinin öbürünün edebiyatını beğendiğini ölçülü biçimde söylediği, öbürününse ötekinin müziği hakkındaki bilgisizliğini ustalıkla gizleyebildiği birkaç vaha dışında" (s.16).

Bu ifadeye dikkat çeken unsur, bu iki adamın karşılaşmasında ortaya çıkan samimi olmayan havanın anlatımında kullanılan "çöl kuruluğu", "öteki" ve "vaha" sözcükleridir. Sözcükleri yerinde, zeki ve ölçü kullanma becerisiyle dikkat çeken Echenoz gibi bir yazarın, Conrad'ın adının geçtiği bir cümlede bu sözcükleri kullanması elbette ki tesadüf değildir. Yazarın bu sözcükleri kullanma nedeni, Joseph Conrad'ın denizci olduğu yıllarda Kongo'ya yaptığı bir yolculuktan esinlendiği ve sömürgecilik konusunu derinlemesine irdelediği *Karanlığın Yüreği* adlı yapıta dolaylı bir gönderme yapma arzusunda kaynaklandığı söylenebilir. Edward Said'in aşırı ırkçı bulduğu Conrad'ın bu romanı her ne kadar Kuzey'den Güney'e (Kongo'ya) yapılan bir göçü ve bu göç sırasında yaşanan olayları konu edinse de sömürgecilik dönemini yansıtan birçok yan ötekileştirici unsurları barındırmaktadır.

Tüm yapıtlarında olduğu gibi, Echenoz *Ravel*'de de son derece dikkatli, ayrıntılarla oynayan, hiçbir sözcüğü, hiçbir noktalama işaretini anlamsız yere kullanmayan bir üslup benimser. Sözcükler ve sözcüklerin ses uyumu Echenoz için çok değerlidir. En küçük anlam kıvrımını bile kullanabilmeyi başaran yazarın üslubu kendisinin de her fırsatta çok etkilendiğini belirttiği Flaubert'i çağırıştırır. *Ravel* her ne kadar kolay okunup anlaşılıyormuş gibi görünüyorsa da, derinlemesine inceleme yapılmaya kalkıldığında kısacık bir kitaptaki onca ayrıntının bir araya getirilebilmiş olması şaşırtıcıdır. Romanda Amerika'dan Fransa'ya döndükten sonra ünlü yapıtı Bolero'yu besteleyen Ravel'in sağlığı yavaş yavaş kötüleşmeye başlar ve alzheimer hastalığından dolayı bestecinin düşüncelerini ifade etmekte zorlandığı, hatta kısmen hafızasını yitirdiği görülür. Yazar, roman kahramanının gözden düşüşünü, onun çektiği sıkıntıları, yalnızlığını, uyku problemlerini, üzücü olmasına karşın, acıklı unsurlardan uzak bir biçimde ve sıradanlaştırılarak aktarır. Artık kendi müziklerini bile tanıyamaz hale gelen Ravel, sağlığını tehlikeye atan ciddi bir araba kazası geçirir. Romanda, başarısız bir beyin ameliyatından on gün sonra ölen Ravel'in ölümü, "*bedenine siyah bir giysi giydiriyoruz, beyaz yelek, devrik kolalı yaka, beyaz papyon, açık renk eldiven, vasiyet bırakmıyor, herhangi bir kaydı yok, kısacık bir ses kaydı bile*" (s.64) biçiminde ifade edilir. Böylece yazar, ölümle yaşam arasındaki ince çizginin yanı sıra, biçim, ayrıntı ve üsluba dolaylı bir vurgu yaparak romanı tamamlar.

Ravel, sadece yaşam öyküsünün konu edinildiği veya tarihi bir durum ya da kişinin yaşamının bir dönemini yansıtan bir roman olmaktan çok uzaktır. Her ne kadar, o kişinin bulunduğu yerler aktarılmış olsa da, uzamı insan ilişkisi çerçevesinde işleyen yazarın, uzamı olayların dizemini etkileyen ve temanın işlenişine katkı sağlayan ana unsura dönüştürdüğü görülür. Echenoz'da uzamın anlamsal dizgeye katkısı tartışmasız ön planda yer alır. Romanda açık ve kapalı tüm uzamlara rastlanır. Farklı coğrafi bölgeler, lüks taşıtlar, gemiler, trenler yazarın metindeki kurgusuna ilham veren temel unsurlardır.

Yazarın özellikle bestecinin sanatçı kimliğiyle ilgili farklı yorumlara sebep olan olay ve durumlarda kurguya başvurduğu görülür. Yapıtın kurmaca olduğunun bir diğer işareti ise anlatıcının serbest dolaylı konuşmaları ve roman kahramanının ruhsal dünyasına girdiğini gösteren unsurlardır. Roman kahramanının ruhsal dünyasına giren anlatıcı arayıcılığı ile Echenoz nerdeyse tüm romanlarında görülen, kahramanların yaşadığı can sıkıntısı, yalnızlık ve yaşamın tekdüzeliği gibi konuları etkin bir şekilde aktarır. Örneğin, "*Ravel'i saran yalnızlık duygusu puantiyeli kravatının düğümünden daha fazla acıtıyor boğazını*" (s.34) ifadesi yazarın kahramanın hem iç hem dış dünyasına ne kadar yaklaştığı onunla ne kadar özdeşleştiğini göstermesi açısından ilginçtir. Can sıkıntısını çok iyi bilen roman kahramanı, "*miskinlikle birleşen can sıkıntısı yüzünden saatlerce diabol² oynayabilir, turnaklarının büyümesini izleyebilir, kâğıttan kutucuklar, ekmeğin içinden ördekler yapabilir,(...) Plan program olmayınca can sıkıntısının yanına bir de sürekli yinelenen bıkkınlık, kötümserlik ve hüznün ekleniyor, o anlar ailesine kendisini yemek işine sokmadıkları için sitemler ediyor*" (s. 34).

Romanın kurmaca yaşam öyküsü olduğunu gösteren bir diğer kanıt ise romanda az da olsa iç monolog örneklerine rastlanıyor olmasıdır. Örneğin Fez'de onu karşılayan ve şehri gezdirerek buradan ilham almasını söyleyen valiye içinden, "*Ah, diyor Ravel, Araplıkla ilgili bir şey yazacak olsam bunlardan daha Arabını yazardım.*" (s.59)

Serbest dolaylı konuşmalarla örülü olan ve kahramanının ruhsal dünyasına girerek kimsenin göremeyeceği ayrıntıları bile görebilen bir anlatıcının varlığı, yapıtın, tarihsel gerçekliği yansıtmayı amaçlamayan kurgusal bir anlatı olduğunun göstergesidir. Roman boyunca geleneksel yaşamöykülerinde görülmeyen pek çok unsur ve imlere rastlanır.

² Diabolo ,Çinli jonglörlerin gösterilerinde kullandıkları bir oyuncak. Çin'deki adı tjouk-pang-oui olan diabolo, 18. yüzyılın sonlarında "Uçan koni" adıyla Avrupa'ya getirilir.Tabanlarından birbirine yapıştırılmış olan koni biçimli nesne, iki ucunda sopalar bulunan uzun ip üzerinde döndürülerek ilerletilmeye çalışılır.

Örneğin, roman kahramanının bir kitapta hangi satırları okuduğuna kadar her şeyi gören ve hisseden bir anlatıcının varlığı, yapıtı geleneksel yaşamöyküsü olmaktan çıkarır. Ravel'in Conrad çevirisinin ilk sayfasını okuduğunu gözlemlediğimiz bölüm bunun göstergesidir. Ravel, Jean-Aubrey'in ona verdiği Conrad çevirisinin ilk sayfasını açar ve ilk cümleye bakar:

"okuyacağınız sayfalar görünüşe bakılırsa bir tek kadına yazılmış, el yazısıyla sayfalar dolusu bir metinden alındı," hiç fena başlangıç değil ama bu akşam, hayır, pek isteği yok. Yatağa girince çeviriyi tekrar açıyor" Kadın bunu yazanın çocukluk arkadaşı olmalı. Henüz çocukken ya da daha çok gençken birbirlerinin izini kaybetmiş olmalı"(s.18).

Geminin makine dairesindeki türbinleri dikkat inceleyen Ravel için anlatıcı, "*zaten mekaniği ve fabrikaları, dökümhaneleri ve kızgın çeliği hep sevmiştir, dalgalardan çok çarklar ona ritmik fikirler verir*"(s.23) ifadesiyle, onun sanat ve ilham anlayışına farklı bir bakış açısı ve yorum getirir. Yazar, özellikle besteci Ravel'in sanat hayatıyla ilgili kafalarda soru işareti oluşturan ve farklı yorumlara açık olan durumları zekice kurgulanmış alaysılama unsurlarıyla aktarır. Örneğin, besteci Ravel sadece sol elle çalınabilen bir piyano eseri oluşturduğunda, bazı çevreler sanatçının bu yapıtını birinci Dünya Savaşı'nda sağ kolunu kaybeden piyanist arkadaşı için yazdığını söylerken, kimi bilim adamları ise yıllarca organik beyin rahatsızlığına bağlı psikiyatrik bozukluk bulguları göstermiş olan sanatçının hastalığının doğası gereği sağ elini kullanmakta zorluk çektiği için bunu bir teknik olarak geliştirmiş olabileceğinden bahseder. Yazar, açıklık isteyen ama gerçekliği gizem olarak kalacak bu durumu romanda o kadar zekice kurgular ki bu duruma, "*sağ elle sigara içebilsin diye Ronsard' ın Ruhuna eşliğini sadece sol el için besteledi*"(s.24) şeklinde bir yorum getirir. Ravel'in ölümünden çok sonra yapılan bir incelemenin iddia ettiğine göre, Ravel, Bolero'yu bestelediği sırada alzheimer hastalığı ile savaşırmaktaydı ve bu hastalığın güçlü belirtilerden biri olan bazı sözcükleri veya hareketleri sürekli tekrarlama gibi bir takıntıyı sergilemekteydi. Sanat çevresi tarafından öğrenci yetiştirmediği için eleştirilen Ravel'i haklı çıkarmaya çalışan yazarın, örneğin, Gershwin'ın Ravel'e beste dersi vermesini rica ettiğinde ve Ravel'in melodik içtenliğini yitirebileceğini ileri sürerek reddettiği bölümde, anlatıcının, "*ayrıca, ne işe yarayacak ki, sorarım size, Ravel müsveddesi olur çıkarız mı*" (s.30) ifadesi, yazarın kendi görüşünü ortaya koyarak geleneksel yaşamöyküsünden fazlasıyla uzaklaştığını göstermesi açısından ilginçtir. Bunun yanı sıra Echenoz'un Ravel hakkında çok titiz bir araştırma yaptığı ve topladığı tüm malzemeleri romanın kurgusuna zekice ve özenle yerleştirdiği de kuşku götürmez.

Sonuç

Jean Echenoz'un kurgusal yaşam öykülerini yazacağı kişileri seçerken, Ravel gibi bir yandan hayran olunan bir yandan da ilginç ve karşıtlıklarla dolu karakterleri seçtiği görülür. Yazar, Ravel'in takıntılı, detaycı ve gösterişe aşırı önem veren kişilik özelliklerini alaycı ve abartılı bir anlatımla romanın merkezine yerleştirir. Romanın kendisi de tıpkı roman kahramanı Ravel gibi kimi zaman zarif, kimi zaman kendini beğenmiş ve çocuksu bir anlatımla aktarılmıştır. Echenoz, biçime ve üsluba önem veren besteci Ravel gibi, sözcükleri titizlikle seçer ve ayrıntılarla süsler. Okur, romanda saplantı derecesinde ayrıntıyı önemseyen Ravel'den hiç de geri kalmayan bir yazarla karşılaşır. Echenoz her ne kadar ünlü besteci Ravel'in yaşamına dair bazı olay ve durumları yapıtında işliyor, onun kişilik özelliklerinin belirgin unsurlarını kullanıyor olsa da gizemli, ketum, anlaşılma ve dünyasını başkalarına kapatmış bir roman kahramanı kurgular. Ravel insanlardan çok nesnelere mekânlarla bağ kuran bir müzik dehasının kurgusal yansımasıdır. Zaten okur Echenoz'un bu roman kahramanını yüce duygu ve düşüncelere sahip olduğu için değil, kusurlu ve eksik yanlarından, şaşırtıcı ve karmaşık kişiliğinden dolayı sever. Anlatıcı görevi üstlenen yazarın romana kahramanı hakkında getirdiği yorumlar, anlatıda kullandığı iç monolog yöntemi, süredizimsel zamana bağlı kalmaması, ironi ve serbest çağrışımlar romanı geleneksel yaşamöykülerinden uzaklaştırır. Belki de Ravel'i Echenoz'a yaklaştıran, onun hayatını yazma edinine iten şey, ünlü bestecinin en belirgin özelliği olan müziğindeki sakin ve uyumlu seslerin ardında duran karmaşadır. Her iki sanatçının sakin ve yumuşak görümlü yapıtlarının ardında anlatılması zor ama hissedilebilen garip bir karmaşıklık ve çokseslilik vardır. Tıpkı Echenoz romanlarında okuyucunun romanın sonunda hissettiği duygu gibi, Ravel'in müziklerini dinleyenler de, parçanın sonunda etkileyici ama garip bir havada kalmışlık, tamamlanamamışlık duygusu hissederler. Yazar bu yapıtıyla sadece ünlü besteciye anmak, ona benzeyen bir kahraman kurgulamakla yetinmemiş, romanının yapısını da canlı bir varlığa, roman kahramanının karmaşık ve gizemli dünyasına dönüştürmüştür. *Ravel*, Jean Ricardou'nun Postmodern anlatıları tanımlamak için kullandığı biçimiyle, "serüvenin anlatısından çok anlatının serüvenidir." (Houppermans,2008: 14)

Kaynakça

Aktulum,K.,(2011).Metinlerarasılık-
Göstergelerarasılık,KanguruYayınları Ankara.

- Blanckeman,B., Dambre M., Mura-Brunel A.,(2004). *Le Roman Français au Tournant du XXIe siècle*, Prsesses Sorbonne Nouvelle, Paris.
- Echenoz,J.,(2014).Ravel,(Çev.:M.E.Özcan), Helikopter Yayınevi, İstanbul.
- Echenoz, Jean, (2006). Radio émission proposée par Elodie Courtejoie, « Ravel, roman », 23.11.2006
- Echenoz ile Söyleşi, (2007). Olivier Cadiot avec Minh Tran Huy, « Le roman, mode d'emploi », *Le Magazine littéraire*, n°462, mars 2007
- Echenoz, J., (2017). « j'aime me représenter l'écriture comme un travail technique » entretien réalisé par Sophie Joubert
- Eco,U., (1996). *Anlatı Ormanlarında Altı Gezinti*, Can yayınları ,İstanbul.
- Eliuz, Ü., (2016). *Oyunda oyun postmodern roman*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Gefen, A.(2004). *Le Genre des noms: la biofiction dans la littérature française contemporaine, Le roman français au tournant du XXIe siècle*, Prsesses Sorbonne Nouvelle, Paris.
- Houppermans, S. (2008). *Jean Echenoz, étude de l'œuvre*, Bordas, Paris.
- Kundera,Milan, (1986) *Roman Sanatı*,Can yayınları,İstanbul.
- Nadal, Ira Bruce, (1984), *Biography: Fiction, Fact and Form*, St.Martin's Pres, NewYork.
- Schwob, Marcel, (2010). *Üç Roman, Altın Maskeli Kral, Monelle'in Kitabı, Düşsel Yaşamlar*, (Çev.:Derman,A.),Yapı Kredi Yayınları ,İstanbul.
- Tekcan, Rana, (2009), *Sessiz Yaşayan Kadınlar: Biyografide Kadın*”, Kadınlar Dile Düşünce, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tournier, M.,(2017). *Düşüncelerin Aynası*,Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Toussaint, Jean Philippe, (1990). *Banyo*,Ayrıntı Yayınları,İstanbul.
- Wellek, R. - Warren, A.,(1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, Ankara.